

Učestalost upotrebe vrsta reči u svakodnevnom govoru

Lični razgovori, snimljeni u toku jednog dana, analizirani su sa ciljem da se utvrdi učestalost upotrebe vrsta reči i morfoloških oblika. Dobijeni rezultati iznenađuju podacima kao što je učestalost upotrebe glagola i zamenica (zajedno 45% od ukupnog broja izgovorenih reči) ili pojavom određenih oblika, za koje se smatra da su iščezli iz savremenog jezika, kao što je imperfekat.

Uvod

U raspoloživoj literaturi nisu dostupni podaci o zastupljenosti određenih vrsta reči ili gramatičkih kategorija u jeziku. Naročito se ne govori o svakodnevnom govoru. Podaci ovoga tipa mogli bi biti interesantni za jezičke stručnjake i otuda i pokušaj da se sprovede istraživanje koje bi dalo upotrebljive rezultate.

Građa je sakupljena tako što je praćen govor tokom čitavog dana snimanjem ličnih razgovora (27. marta 2001. godine u Požarevcu). Obradeno je 37 različitih govornih situacija koje su se spontano odvijale. Govornici su bili različite starosne strukture (između 12 i 65 godina) i različitog nivoa obrazovanja. Snimljeno je i transkribovano ukupno 7306 reči sa ponavljanjem. Građa je podeljena na osnovnih deset vrsta reči. Potom su analizirane u okviru promenljivih vrsta na gramatičke kategorije i utvrđene su najbrojnije kategorije i njihova učestalost. U njima se nalaze i najupotrebljenije reči u okviru njihove vrste (podvrste). Pretpostavka je bila da će zbog svoje prirode imenice biti najučestalija vrsta reči

Analiza

Promenljive reči

1. Imenice

U korpusu se nalazi 1116 imenica i to je 15% u odnosu na ukupan broj reči. U tabeli P1 u prilogu je dato: broj primera, procenat koji se od-

*Nevena Jocić (1980),
Čede Vasovića 6/36,
učenica 2. razreda
Požarevačke gimnazije*

nosi na ukupan broj imenica i najučestaliji primeri kao i kategorije koje su zajedničke: vrsta, rod (prirodni i gramatički), broj, padež i deklinacija.

Vrsta: Najviše se koriste zajedničke imenice, jer su to imena pojava sa kojima se svakodnevno srećemo. Najčešća upotreba apstraktnih imenica zapaža se u razgovorima adolescenata o osobama suprotnog pola.

Rod: Prirodni rod ima samo 327 imenica što je oko 30%.

Broj: Dva puta se javlja supletivni oblik množine imenice čovek (*ljudi*). Nisu zastupljene imenice *singilaria tantum*, dok onih koji imaju samo množinu ima 3 (0.3%) u odnosu na ukupan broj imenica i to su: *usta* i dva puta ponovljene imenica *novine*.

2. Pridevi

Prideva ima 228 ili 3% u odnosu na ukupan broj reči (tabela P2). Struktura tabela je ista kao i kod imenica s tim što ima stepen poređenja. Procenat je dat u odnosu na ukupan broj prideva.

Vrsta: Opisni pridevi su najfrekventniji i u najvećem broju slučajeva odnose se na karakterna svojstva. Mesnih, vremenskih i prideva drugih odnosa nije bilo.

Padež: Ne pojavljuju se u građi pridevi u dativu i instrumentalu. Kod vokativa i instrumentala pojavljuje se po dva puta isti pridev.

Stepen poređenja: U supletivnom obliku javlja se 13 prideva, a to je 5.7%. Najučestaliji su: najbolji (3), manji (3), najgori (2), bolji (2) i gori (2).

Prideve češće u govoru koriste ljudi sa višim stepenom obrazovanja (profesori, na primer).

3. Zamenice

Zamenice su na drugom mestu po frekvenciji. Ukupno se javlja 1587 zamenica ili 22% u odnosu na ukupan broj reči. U tabeli P3 zamenice su i u okviru vrste podeljene na podvrste.

Ima 1206 imeničkih zamenica i to je 76% u odnosu na ukupan broj zamenica i 381 primer pridevskih zamenica ili 24%. Iako su najfrekventnije zamenice za prvo i drugo lice jednine, one ne razlikuju rod. U enklitičkom obliku javlja se 600 zamenica – 38% (*se* – 115, *mi* – 54, *me* – 27, *ga* – 14, *je* – 12)

4. Brojevi

Brojeva ima ukupno 120, a to je 1.6% u odnosu na ukupan broj reči. (Procenat za kategorije u tabeli P4 u prilogu dat je u odnosu na ukupan broj brojeva, osim kategorije padeža.)

Rod: Zbirni brojevi razlikuju samo srednji rod.

Broj: Osnovni i zbirni brojevi imaju samo jedninu. Primeri rednih brojeva u množini nisu se javili u korpusu.

Padež: Procenat je dat u odnosu na promenljive brojeve. Nepromenljivih brojeva u korpusu ima: 36 (30%), a promenljivih je 84 (70%).

5. Prilozi

U građi ih ima 849, odnosno 12% u odnosu na ukupan broj reči (tabela P5). Svojstvo poređenja imaju samo prilozi za način. Odliku promenljivih reči ima 393 priloga – 44%. Stepen poređenja ima 40 priloga – 4.7%.

6. Glagoli

U građi su glagoli najbrojniji ima ih 1692 – 23% u odnosu na ukupan broj reči (tabela P6 u prilogu). Procenat za broj i lice dat je u odnosu na glagole upotrebljene u ličnim glagolskim oblicima. Ima 1674 ličnih glagolskih oblika ili 99% i 18 neličnih ili 1%.

Glagolska vremena: Perfekat bez pomoćnog glagola, to jest kao krnji perfekat javlja se u 17 primera – 1%. Pluskvamperfekat se javlja tri puta: Oni *su bili rekli...*, ja *sam se zaista bio obradovao* posle tog pozdrava..., ja *sam bio učio*. Iznenađujuća je učestalija upotreba imperfekta koji koriste stariji ljudi (Eh, *beše* to u ranoj mladosti kada sam sve mogao i želeo, a sad ništa).

Od neličnih glagolskih oblika: radni glagolski pridev (izuzimajući krnji perfekat) trpni glagolski pridev i infinitiv uvek se javljaju u složenim glagolskim oblicima, tako da nisu analizirani zasebno.

Podela povratnih glagola:

- a) pravi povratni: 120 – 7.1% (*obučiti se* – 12, *spremati se* – 6)
- b) nepravi povratni: 57 – 3.4% (*radovati se* – 9)
- c) uzajamno – povratni: 24 – 1.4% (*čuti se* – 17, *dogovoriti se* – 5, *pozdraviti se* – 1, *pomilovati se* – 1)

Javlja se 1413 – 84% glagola koji razlikuju prelaznost.

Modalne i fazne konstrukcije: Glagoli nepotpunog značenja ne razlikuju glagolski rod. Takvi glagoli su u modalnim i faznim konstrukcijama. U njima se nalazi 279 glagola – 16%. Javljaju se u obliku složenog glagolskog predikata. U građi ima 212 modalnih i to je 13% u odnosu na ukupan broj glagola. Od modalnih glagola najzastupljeniji su: *moći* – 54 (*mogao je* da nazove...), *hteti* – 26 (*htela sam* da učim, ali...), *smeti* – 6 (*da je smeo...*), *morati* – 55 (*moram* da ga posetim), *trebati* – 71 (*treba* još da razmislim). Faznih glagola ima 67 u odnosu na ukupan broj glagola 4%. Najučestaliji fazni glagoli koji se javljaju: *početi* – 49, *nastaviti* – 18 (*Počeću* redovno da vežbam; Ne verujem da *ću nastaviti* da ne radim u sledećem tromesečju).

Glagolski vid: Javlja se 1480 – 87% glagola koji razlikuju glagolski vid (ne ubrajaju se modalni i pomoćni glagoli)*.

1) nesvršeni (imperfektivni):

- durativnih ima: 729 – 98% (*ići* – 39, *misлити* – 22)

* Procenat za podvrstu dat je u odnosu na vrstu.

- učestalih: 18 – 2.4% (*pokazivati* – 6)
- 2) svršeni (perfektivni): 712 – 48%
 - početno: 151 – 21% u odnosu na svršene glagole (*početi* – 49)
 - trenutno: 315 – 44% (*reći* – 15, *obučiti se* – 12, *čuti se* – 4)
 - završno: 226 – 32% (*kazati* – 58, *umreti* – 6, *dogovoriti se* – 5, *doći* – 5)
 - neodređeno: 20 – 2.8% (*pomoći*, *popričati* – 1 i svi ostali se pojavljuju po jedanput)

Gramatički broj: U jednini je 1378 glagola – 82%, a u množini 296 – 17%.

Lica: Najviše se pojavljuju u trećem licu 675 – 40% (*zvati* – 57, *čuti se* – 17), potom u prvom licu 645 – 39% (*videti* – 26, *misliti* – 22) i u drugom licu se nalazi 354 – 21% (*znati* – 42, *pričati* – 15).

Polarnost: U odričnom obliku javlja se 76 glagola (*ne nervirati* – 10) – 4.5% u odnosu na ukupan broj.

Potvrđenih oblika glagola ima 1616 – 96%.

Nepromenjive reči

Ne računajući priloge nepromenljivih reči ima 1714 – 23%. Procenat u tabeli P7 u prilogu rada dat je u odnosu na ukupan broj nepromenljivih reči.

7. Rečce

Građa broji 696 primera rečca, a to predstavlja 9.5% u odnosu na ukupan broj reči. Pravih rečca ima 472 – 68% (*naravno*, *međutim*, *dakle*, *pak*). Rečce koje su postale od drugih vrsta reči broje 224 – 32% primera (*a* – 11, *i* – 6). Povratna rečca *se*, koja stoji uz nepravo-povratne glagole ne može se tumačiti kao akuzativ sebe (Stanojčić, Popović 1999: 107). Rečca *se* se javlja 81 put – 12%.

8. Veznici

Ima 373 veznika ili 5.1%. Pravih veznika ima 234 ili 63% u odnosu na ukupan broj veznika. Pravi veznici dati su u tabeli. Nepravih veznika postalih od drugih vrsta reči ima 139, odnosno 37% u odnosu na ukupan broj veznika.

Ima 108 priloga u službi veznika, to je 29% u odnosu na ukupan broj veznika. Najfrekventniji prilozi (koji se javljaju u službi veznika) su za:

- vreme: 63 – 17% (*kad* – 16)
- mesto: 39 – 10% (*gde* – 24)
- način: 6 – 1.6% (*kako* – 3, *koliko* – 3)

Od upitno-odnosnih zamenica analiziran je 31 primer – 8.3% u odnosu na ukupan broj veznika (Dala sam joj haljinu baš *koju* je tražila već duže vreme).

9. Predlozi

Izdvojeno je 342 predloga – 4.7% u odnosu na ukupan broj reči. Pravih predloga ima 269 – 79%. Nepravi predlozi su postali od priloga ili imenica za razliku od pravih. Ima ih 73 – 21% u odnosu na ukupan broj predloga. Među njima najučestaliji su prilozi za:

- vreme: 32 – 9.4% (*posle* – 8, *pre* – 6)
- mesto: 24 – 7% (*okolo* – 5, *ispred* – 4)

Ima 17 (5%) imenica koje su postale predlozi (*put kuće*, *dijagonalom kuće*).

10. Uzvici

Broj uzvika u građi je 303, a to je 4.2%. Ljudi kojima nedostaje jezička kultura češće koriste uzvik *lele* i on se javlja 18 puta – 5.9%. Apstraktne imenice upotrebljene u funkciji uzvika javljaju se 15 puta – 5% i to su *užas* i *strava*. Srednjoškolci najviše u razgovornom stilu (tj. u nestandardnom jezičkom varijetetu) koriste *strava*, u većini slučajeva sa pozitivnom konotacijom.

Zaključak

Analizom 7306 primera došlo se do podataka o učestalosti upotrebe pojedinih vrsta reči datih u tabeli 1.

Tabela 1. Zastupljenost pojedinih vrsta reči

Vrsta reči	Udeo	
	broj	procenat
Glagoli	1692	23
Zamenice	1587	22
Imenice	1116	15
Prilozi	849	12
Rečce	696	9.5
Veznici	373	5.1
Predlozi	342	4.7
Uzvici	303	4.2
Pridevi	228	3.1
Brojevi	120	1.6

Iako se u ovaj posao ušlo sa pretpostavkom da će imenice biti najfrekventnija vrsta reči u svakodnevnom razgovoru, pokazalo se da su tek na trećem mestu sa 1116 primera ili svega 15%. Na prvom mestu su glagoli sa svojih 1692 primera – 23% u odnosu na ukupan broj reči. Po

učestalosti na drugom mestu nalaze se zamenice 1587 (22%). Sa najmanjom upotrebom su brojevi kojih ima 120. Od glagolskih oblika najviše se javlja prezent (1065 primera), aktivne konstrukcije (1531), prelazni (894), nesvršeni (747) glagoli u trećem licu (675) jednine (1378). Najčešća upotreba glagola: znati (97), raditi (77), zvati (61), sasvim je očekivana, jer označavaju svakodnevne neizostavne aktivnosti svih socijalnih grupa u raznim situacijama.

Kod zamenica od imeničkih najzastupljenije su: lične (759), od pridevskih pokazne (243), u okviru celokupnog broja zamenica najčešće se javlja ženski rod (227), dok 1037 zamenica ga ne razlikuje, u jednini se nalazi 806 primera i nominativu 672 zamenice.

Od imenica zajedničke broje 753 primera, zastupljenost daljih najfrekventnijih kategorija su: jednina (921), treća deklinacija (513), gramatički ženski rod (428), nominativ (421), prirodni ženski (195).

Kod prideva učestalost kategorija je sledeća: jednina (216), opisni (204), pozitiv (201), nominativ (159), određeni vid (139), ženski rod (96).

Od promenljivih reči kod brojeva najzastupljenije je: jednina (120), ne razlikuju rod (68), dok se u ženskom rodu javlja 20 prideva, osnovni brojevi (66), akuzativ (45).

Pošto su prilozi zbog svoje kategorije poređenja koja je svojstvena pridevima svrstani su u promenljive reči. Najviše se javljaju prilozi za vreme (228) u osnovnom obliku – 809 primera.

Iz dobijenih podataka zanimljivi su rezultati o čestalosti upotrebe glagola i zamenica (zajedno 45% od ukupnog broja izgovorenih reči) i pojava određenih oblika, za koje se smatra da su iščezli iz savremenog jezika, kao što je imperfekat.

Literatura

- Klajn I. 1985. *O funkciji i prirodi zamenica*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik
- Savić S. 1993. *Analiza diskursa*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu
- Stanojčić Ž., Popović Lj. 1999. *Gramatika srpskoga jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Stevanović M. 1989. *Savremeni srpskohrvatski jezik I*. Beograd: Naučna knjiga

Frequency of word types in everyday speech

This work contains statistically processed data about the usage of words in everyday speech. It was supposed that nouns are the most frequently used type of words.

The survey covers the representative sample of population, i.e. people of different levels of society and of different age (from 12 to 65). In this analysis, 37 different situations that happened spontaneously in different places are represented and carefully processed.

The course of speech was followed closely during one whole day in order of drawing a conclusion about the most frequently used type of words. The material consists of 7306 words. The words are analysed by the morphological criteria.

It was found that verbs – 1692 are the most frequently used type of words, followed by pronouns – 1587, nouns – 1116, adverbs – 849, particles – 696, headers – 373, prepositions – 342, shouts – 303, adjectives – 228 and the least frequently used type of words are numbers – 120. This was contradictory to the hypothesis of this work.

Prilog

Tabela P1. Zastupljenost imenica prema deklinaciji

Kategorija	Zastupljenost		Najučestaliji primeri
	broj	procenat	
Vrsta			
zajedničke	753	67	kuća (46), čovek, škola, mama (29)
vlastite	294	26	Maja (11)
apstraktne	45	4	sreća (7), briga (6), osećanje (4)
gradivne	18	1.6	voda (5), hleb (2)
glagolske	3	0.3	sušenje, čitanje, hodanje
brojne	3	0.3	osmorica, tridesetak, dvojica.
Rod gramatički			
muški	398	36	čovek (29)
ženski	428	38	kuća (46)
srednji	290	26	vreme (15)
Rod prirodni			
muški	132	12	čovek (29)
ženski	195	17	mama (29)
Broj			
jednina	921	83	kuća (37), mama (29), čovek (27)
množina	192	17	vreme (10)
Padež			
nominativ	421	38	mama (15), kuća (9), telefon (6)
genitiv	146	13	vreme (4)
dativ	23	2	kuća (4), mama (2)
akuzativ	183	16	dete (9), vreme (6)
vokativ	160	14	čovek (18), prijatelj (6)
instrumental	57	5.1	rođendan (4)
lokativ	126	11	škola (11), kuća (7)
Deklinacija			
prva	483	43	čovek (29)
druga	33	3	vreme (15), dete (9)
treća	513	46	kuća (46), mama (29), škola (29)
četvrta	87	7.8	noć (8), stvar (5)

Tabela P2. Zastupljenost prideva prema kategorijama

Kategorija	Zastupljenost		Najučestaliji primeri
	broj	procenat	
Značenje			
opisni	204	89	dobar (21), vredna (7), sladak (6), najgori (2)
prisvojni	18	7.9	
gradivni	6	2.6	zlatni (2)
Rod			
muški	63	28	dobar (13), vredan (5), sladak (5)
ženski	96	42	debela (3), vredna (2)
srednji	69	30	lepo (8), izvesno (4)
Broj			
jednina	216	95	dobar (13)
množina	12	5.3	dobri (8)
Padež			
nominativ	159	70	dobar (9), lepo (4)
genitiv	27	12	dobar (5), slatka (2)
akuzativ	26	11	dobar (7), zlatne, nervozna (2)
vokativ	10	4.4	
lokativ	6	2.6	
Stepen poređenja			
pozitiv	201	88	dobar (16), lepo (7)
komparativ	9	4	manji (3), gori, bolji, vredniji (2)
superlativ	18	7.9	najbolji (3) i najgori (2)
Vid			
određeni	139	61	dobar (10)
neodređeni	89	39	dobar (11), lepo (6), vredan (5)

Tabela P3. Zastupljenost zamenica prema kategorijama

Kategorije	Zastupljenost		Primeri iz korpusa
	broj	procenat	
Imeničke			
lične	759	63	ja (99), ti (42), ona (27), on (23)
neodređene	240	20	neko (135), nešto (105)
odrične	54	4.5	ništa (30), niko (24)
povratna	120	10	sebe-se
upitne	21	1.7	ko (3), šta (18)
opšte	12	1	svako (7), svašta (5)
Pridevske			
pokazne	243	64	ovaj (29), onaj (16), taj (13), ovo (7)
prisvojne	45	12	moj (13), tvoj (8), naše (5)
neodređene	39	10	neko (25), nekakav (14)
odrične	18	4.7	nikakav (6)
odnosne	15	3.9	kakav (4)
upitne	12	3.2	koji (8)
opšte	9	2.4	sve (7)
Rod			
muški	187	12	ovaj (29), on (23), onaj (16)
ženski	227	14	ona (27), ta (6)
srednji	136	8.6	to (21), ovo (12), sve (6)
ne razlikuju	1037	65	sebe/se (120), ja (99), ti (42)
Broj			
jednina	806	51	ja (99), ona (27), on (22)
množina	334	21	oni (14), mi (8)
ne razlikuju	447	28	neko (135)
Padež			
nominativ	672	42	ja (46)
genitiv	60	3.8	ti (14), ja (9)
dativ	225	14	ja (29), ti (12)
akuzativ	585	37	ona (12), ja (8)
vokativ	3	0.2	vi (2), ti (1)
instrumental	30	1.9	Ona (9), ti (6)
lokativ	12	0.8	

Tabela P4. Zastupljenost brojeva prema kategorijama

Kategorije	Zastupljenost		Primeri
	broj	procenat	
Prema značenju			
osnovni	66	55	jedan (12), dva (3)
redni	39	32	drugi (4), osmi (2)
zbirni	15	12	četvoro (4)
Rod			
muški	15	12	jedan (8)
ženski	20	17	jedna (4), dve (2)
srednji	17	14	četvoro (4)
ne razlikuju rod	68	57	pet (7)
Broj			
jednina	120	100	jedan (12), četvoro (4)
množina			
Padež			
nominativ	18	21	jedan (9)
genitiv	10	12	drugi (2)
akuzativ	45	54	jedna (3)
instrumental	5	6	
lokativ	6	7	

Tabela P5. Zastupljenost priloga prema kategorijama

Kategorije	Zastupljenost		Najučestaliji primeri
	broj	procenat	
Vrsta			
mesto	153	18	tu (22), ovde (12)
način	393	44	dobro (28), ovako (25,) lepo (16)
vreme	228	29	sad (14), danas i sinoć (12)
količina	60	7.1	mnogo (16), malo, nekoliko (11)
uzrok	15	1.8	zato (14), stoga (1)
Stepen poređenja			
pozitiv	809	95	dobro (18), lepo (10)
komparativ	25	2.9	manje (6), bolje (6), žešće (5)
superlativ	15	1.8	najbolje, najžešće (4)

Tabela P6. Zastupljenost glagola prema kategorijama

Kategorije	Zastupljenost		Najučestaliji primeri
	broj	procenat	
Lični glagolski oblici			
glagolska vremena	1512	89	
prezent	1065	63	znati (64), kazati (58), raditi (44), videti (36)
perfekat	306	18	zvati (35), znati (33), raditi (30)
futur I	111	6.6	biti (26), pričati (12)
imperfekta	15	0.9	biti (11), važiti (4)
aorist	12	0.7	reći (10)
pluskvamperfekat	3	0.2	
načini	162	9.6	
imperativ	138	8.2	raditi (18), ne nervirati (10)
futur II	15	0.9	doći (5)
potencijal	9	0.5	želeti (5), raditi (3)
Nelični glagolski oblici			
glagolski prilog sadašnji	14	0.8	raditi (8)
glagolski prilog prošli	4	0.2	videti (2), izračunati (1), zapamtiti (1)
Glagolski rod u širem smislu			
prelazni	894	53	znati (97), raditi (77), zvati (61)
neprelazni	318	19	ići (39), misliti (25)
povratni	201	12	
Glagolski rod u užem smislu			
aktivne konstrukcije	1531	90	znati (97), raditi (77), zvati (61)
medijalne	89	5.3	voleti (19), živeti (13), radovati se (9)
pasivne	72	4.3	uraditi (6)
Glagolski vid			
nesvršeni	747	50	znati (97), raditi (77), zvati (61)
svršeni	712	48	
dvovidski	21	1.4	ručati (8)

Tabela P7. Nepromenljive vrste reči

Vrsta	Zastupljenost		Najučestaliji primeri
	broj	procenat	
rečice	696	41%	da (47), ne (45), li (28)
veznici	373	22%	a (52), i (29), gde (24)
predlozi	342	20%	za (21)
uzvici	303	18%	au (30), lele (18)

